

Rios fattiga — frihandels vinnare

Parabolantenner och mobiltelefoner blir allt vanligare i Rios slumområden.

Brasiliens gamla elit kämpar samtidigt i motvind. Tomas Larsson, frilansjournalist, ger sin bild av globaliseringen i boken "Världens klassresa".

Rio är upp-och-nervända världen. De fattiga bor på gräddhyllorna, på bergssidorna med världens kanske vackraste utsikt – över staden, stränderna och havet. De välbärgade människorna bor nere i centrum, och har oftast utsikt bara över stökiga gator och grannhusens bakgårdar och fasader. Fast slummen ska inte idylliseras. När man går mellan husen, som ofta har både tre och fyra våningar, i gyttert av skitiga gränder som bara är en fämn breda, är det minsann svårt att njuta bergsluften och vyerna. Upplevelsen är i själva verket lätt klaustrofobisk, man känner sig fångad i en mänsklig myrstack.

Rio de Janeiro har beskrivits som en bit av Paris omgiven av ett stycke Etiopien. Utan att romantisera fattigdomen och gangsterväldet, är det uppenbart att livet i en väletablerad slum som Rocinha, Brasiliens och Latinamerikas största, inte är fullt så dåligt som man skulle kunna befara.

Under de senaste åren har slummen refrigererats, telefoniserats och globaliserats. Sett från ovan är Rocinha

en skog av parabolantenner. I de små butikerna längs huvudgatan kan man köpa kylskåp från Asien och mobiltelefoner från Finland. De nya skorna kan betalas med Mastercard eller Visa. I nya lokaler har tandläkare och advokater öppnat kontor. Går man in i slumkvarteren och kikar in genom de öppna fönstren, upptäcker man inte nödvändigtvis chockerande misär – utan lika gärna ett välordnat vardagsrum där teven, videon och spel datorn står i självklart centrum.

Kronisk hyperinflation

Det är i Rocinha – snarare än Rios centrum, där eliterna håller till – som man ser vilka framsteg Brasilien har gjort på senare år. Under Fernando Henrique Cardosos tid som finansminister och sedermera president har Brasilien brutit med den kroniska hyperinflationen och öppnat den brasilianska marknaden för utländsk konkurrens. Dessa ekonomiska reformer har slagit hårt mot de gamla privilegierade eliterna, men gynnat Brasiliens fattigaste.

Det var i juni 1999 som jag besökte Rio de Janeiro, alltså ett halvår efter det att regeringen Cardoso, i strid med överenskommelserna med IMF, tvingats släppa den brasilianska valutans växelkurs fri. Detta sedan finansiell panik hade utbrutit efter det att en delstatsguvernör ställt in betalningen av skulder till den federala regeringen. Men bland landets fattigare befolkningsskikt märktes inget större motstånd mot "globaliseringen". Och det har sin naturliga förklaring. Globaliseringseran har inte lett till någon "brasilianisering" i Brasilien, det vill säga ett tvåtredjedelssamhälle med ökad polarisering av inkomster och fasta tillgångar.

Tvärtom, i Brasilien har de senaste årens ekonomiska reformpolitik inneburit växande välstånd för de fattigaste – och hårda tider för den gamla eliten.

Det var bättre förr

Norberto Albrecht är taxichaufför i Rio. Hans farföräldrar kom till Brasilien från Tyskland 1922. Han har två döttrar som är 10 och 14 år gamla. Albrecht hatar sitt nya jobb. I 20 år jobbade han som kvalitetskontrollant på en plastfabrik. För två år sedan blev han arbetslös.

"Politikerna öppnade gränserna för import och vi blev utkonkurrerade av sydkoreanerna, konstaterar han surt. Brasilien var bättre för 10–20 år sedan. Jag tyckte visserligen inte om militärdiktaturen, men livet var bättre. Min livskvalitet har försämrats. Då jobbade jag åtta timmar om dagen. Nu får jag slita i 15 timmar om dagen för lika mycket pengar."

Även i de övre samhällsskikten gnisslas det över de förlorade privilegierna.

"Vi i medelklassen har det svårt just nu", klagar Fernando de Albuquerque, en företagskonsult som utbildats vid det förnåmna privata Stanforduniversitetet i Kalifornien.

"Mina pengar går till de fattiga. För tio år sedan hade jag dubbelt så stor köpkraft som nu. De fattiga tar från medelklassen."

Deras köpkraft har förbättrats, men ekonomin har inte

vuxit. För tio år sedan, innan ekonomin öppnades, var livet i Brasilien utan tvekan bättre för Albrecht och Albuquerque än det är nu. Men för innevävarna i Rocinha och Rios övriga 600 favela, slumområden, har det alltså skett en dramatisk förbättring – ekonomiskt, socialt och hälsomässigt.

Sämre för rika, bättre för fattiga

"Globaliseringen" leder i Brasilien verkligen till ett 20/80-samhälle, men med helt omvända förtecken: de välbärgade 20 procenten har fått det sämre, medan de fattigaste 80 procenten av befolkningen har fått det bättre.

Egentligen är det paradoxalt att Brasilien ständigt lyfts fram som exempel på vad som väntas om nyliberala filosofer tillåts förverkliga sin globalistiska utopi i USA och Europa. Brasilien har nämligen varit en av världens mest slutna ekonomier, och är fortfarande jämförelsevis isolerad. De nationalistiska generalerna som format det moderna Brasilien sjöng kapitalismens höga visa samtidigt som de skapade den mest statskontrollerade ekonomin utanför kommunistblocket.

Så sent som 1993 hade Brasilien en årlig inflationstakt om över 2 500 procent – nationellt rekord. Denna ekonomisk-politiska ansvarslöshet har haft en tydlig fördelningspolitisk effekt. Inflationen har i realiteten inneburit att pengar i en rasande takt överförs från de fattigaste till de rikaste. De

rika kunde skydda sig mot inflationen – genom att placera pengarna utomlands, eller i de brasilianska bankerna där räntan indexreglerades. De fattiga, som inte ens hade en bankbok, kunde inte skydda sig från den frenetiska kapitalförstörelsen.

Inte undra på att så få brasilianare lyckades spara ihop till några kylskåp.

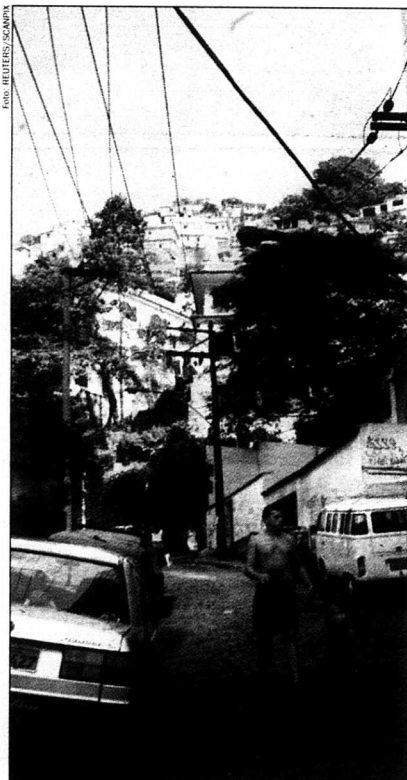
Om det nu är så att "globaliseringen" innebär att välfärdsstaten bryter samman, vilket jag inte är helt övertygad om, är det inte nödvändigtvis något ovälkommet. Det kan till och med betyda att den sociala rättvisan ökar i samhället. I synnerhet i länder som Brasilien, där staten subventionerar den lilla medelklassens (men inte den stora underklassens) bostäder, och där utbildningsbudgeten går till överklassbarnens fina universitet, och inte till de fattigas grundskolor.

Den brasilianska staten fortsätter att ta från de fattiga för att fördela till landets politiskt privilegierade och ekonomiskt välbeställda grupper. Och de fattiga svarar med att organisera sig i slumområden till staten inte när, och där "röda kommandot" och andra brottssyndikat träder i dess ställe.

Rocinhas systematiska civila olydnad och maffiavälvande är en reaktion. Men inte mot någon skenande global kapitalism. Utan mot ett samhälle där nyckeln till välstånd inte ligger i privat företagande och entreprenörskap, utan i politiskt arbete.

TOMAS LARSSON

Fotnot: Texten är ett redigerat utdrag från boken "Världens klassresa".

På uppåtsgång. Under de senaste åren har slummen telefoniserats och globaliserats.